

YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA CHIQINDILARNI BOSHQARISH VA ULARDAN SAMARALI FOYDALANISH MASALALARI

Jumaniyazov Feruzbek Dilshodbek o'g'li

Ma'mun universiteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14005833>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20- Oktyabr 2024 yil

Ma'qullandi: 25- Oktyabr 2024 yil

Nashr qilindi: 29- Oktyabr 2024 yil

KEY WORDS

Yashil iqtisodiyot, Aylanma iqtisodiyot, Chiqindilarni boshqarish iqtisodiyoti, qattiq chiqindi, yumshoq chiqindi, resurslardan oqilona foydalanish, iqlim o'zgarishi, barqaror rivojlanish.

ABSTRACT

Globalashuv jarayonida har birimizning onggimizga "Yashil" iqtisodiyot tushunchasi kirib keldi. Uning inson va tabiat o'rtasida munosabatlarni saqlash va rivojlantirishni o'z ichiga olgan iqtisodiy fanning yo'nalishi, atmosferaga xavf tug'dirmasdan odamlarning farovonligini oshirishga qaratilgan iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish usuli sifatida tan olindi. "Yashil" iqtisodiyot tizimining yo'nalishlari quyidagilardan iborat[1]: 1) qayta tiklanadigan energiya manbalarini joriy etish; 2) chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish; 3) suv resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirish; 4) "toza" transportni rivojlantirish; 5) qishloq xo'jaligida organik dehqonchilik; 6) uy-joy kommunal xo'jaligi sohasida energiya samaradorligi; 7) ekotizimlarni saqlash va samarali boshqarish. Ushbu maqolada "yashil" iqtisodiyotning muhim komponenti hisoblangan chiqindilarni boshqarish tizimi va ulardan samarali foydalanish muammolari tadqiq qilingan.

XX asrning oxiridan boshlab butun dunyo "yashil iqtisodiyot" ga o'tishga o'tdi, bu bir qator muhim maqsadlarga erishish imkonini beradi:

birinchidan, atrof-muhitni salbiy antropogen ta'sirlardan himoya qilish;

ikkinchidan, tadbirkorlik va boshqa iqtisodiy faoliyatning yangi yo'nalishlarini, shu jumladan, ijtimoiy rivojlanish manfaatlarini hisobga olgan holda davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish orqali rivojlantirish;

uchinchidan, globalashuvning yangi darajasiga o'tish, bunda dunyo Yer resurslarini himoya qilish uchun birlashadi.

Chiqindilarni boshqarish iqtisodiyoti - bu, aksincha, tabiatdagi moddalarning yopiq aylanishlari misolida qurilgan va ulardan foydalanish bosqichining oxirigacha mahsulot va ular tarkibidagi xom ashyoning qiymatini maksimal darajada saqlashga qaratilgan modeldir. Bunday tizimga o'tish yangi ish o'rinlarini yaratish, xarajatlarni tejash va atrof-muhit ifloslanishining oldini olish orqali nafaqat ekologik, balki ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlarini ham xizmat qiladi.

Ushbu maqolada O'zbekistonda chiqindilarni oqilona boshqarish iqtisodiyotga o'tish jarayonini tashkil etishda asosiy muammolar va ularning ilmiy asosdagi yechimlarini aniqlashga e'tibor qaratamiz. Bunda Yevropa Ittifoqi va unga a'zo davlatlari va respublikamizda erishilgan tajribalarga, shuningdek, butun dunyoda chiqindilarni boshqarish sohasidagi yaxshi amaliyot namunalari asoslanamiz. Chiqindilarni boshqarish iqtisodiyoti O'zbekistonda shakllanayotgan yashil iqtisodiyotning asosidir. Eng muhim muammolardan biri chiqindilarni boshqarish holatini har taraflama o'rganish, dastlabki vaziyatni aniqlash, chiqindilarni boshqarish iqtisodiyotini shakllantirishga harakat qilish zarurligini asoslashdir. Chiqindilar boshqarish sohasida aylanma iqtisodiyot uchun o'sishning turli nuqtalari va har bir holatda ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan to'siqlarni aniqlash zarur. Oxirgi yuz yil ichida ko'payib borayotgan mamlakatlarning jadal iqtisodiy rivojlanishi tabiiy resurslardan foydalanishning misli ko'rilmagan darajada oshishiga olib keldi. Yevropa, Shimoliy Amerika va undan keyin dunyoning boshqa ko'plab mintaqalaridagi iqtisodiy o'sish ta'sirida global yalpi ichki mahsulot 1900-yildan beri 25 barobar o'sdi, bu esa jahon resurslarini qazib olishning o'n baravar oshishiga olib keldi. Bu tendensiyalar kelgusi o'n yilliklarda ham davom etishi mumkin, chunki Osiyo va boshqa qit'alarining o'sib borayotgan aholisi sanoatlashgan hududlardan iste'mol usullarini tobora ko'proq qabul qilmoqda.

Adabiyotlar tahlili (sharhi). Ba'zi iqtisodchilar yashil iqtisodiyotni ko'proq tashkil etilgan maktablarning filiali yoki kichik sohasi sifatida ko'rishadi. Iqtisodchi D. Runnalsning yondashuviga ko'ra, "yashil" iqtisodiyot an'anaviy yer tabiiy kapitalga umumlashtirilgan va mehnat va jismoniy kapital bilan ba'zi umumiy xususiyatlarga ega bo'lgan klassik iqtisod sifatida qaraladi (chunki daryolar kabi tabiiy kapital aktivlari to'g'ridan to'g'ri kanallar kabi inson tomonidan yaratilgan aktivlar o'rnini bosadi). Yoki u marksistik iqtisod sifatida qaraladi, tabiat Lumpenproletariatning bir shakli, insoniyat iqtisodiyotiga ortiqcha qiymat beradigan noinsoniy ishchilarning ekspluatatsiya qilinadigan bazasi yoki neoklassik iqtisodning bir tarmog'i bo'lib, unda rivojlanish uchun hayot narxi va boshqalar. Rivojlangan davlatlar kuchlar muvozanatini aks ettiruvchi nisbatda barqaror saqlanadi va insoniy bo'lmagan hayot juda past ekanligini o'z ilmiy adabiyotlarida ilmiy gipoteza sifatida kiritib o'tgan [4].

Muhokama va natija. Global YaIM 2010-2050 yillar o'rtasida uch baravar ko'payishi prognoz qilinmoqda va 2030 yilga kelib resurslar iste'moli ikki baravar oshishi mumkin. Ko'pgina mamlakatlar uchun bu dinamika tabiiy resurslardan foydalanish xavfsizligi va global resurslarni nazorasiz iste'mol qilishning katta atrofmuhitga ta'siri haqida jiddiy xavotirlarni keltirib chiqardi.

Har qanday mamlakat iqtisodiyoti tabiiy resurslar va materiallar, jumladan, suv, ekinlar, yog'och, metallar, minerallar va energiyadan uzluksiz foydalanishga bog'liq va ko'p hollarda bu materiallarning muhim qismi chetdan keltiriladi. Ikkinchi muammo bu qaramlik zaiflikning kuchayib borayotgan manbasiga aylanishi mumkin, chunki tabiiy resurslar uchun o'sib borayotgan global raqobat allaqachon resurslar narxining sezilarli darajada oshishiga va narxlarning o'zgaruvchanligiga olib keladi berdi.

Ko'pgina tabiiy resurslar mutlaq ma'noda kam bo'lmasa-da, ular butun dunyo bo'ylab notekis taqsimlangan, bu esa har qanday mamlakatga chetdan mahsulotlarni olib kirishni kamroq xavfsiz qiladi, biroq narxlar barqaror bo'lmaydi va iqtisodiy ziddiyatlarni kuchayish ehtimolini oshiradi. Noaniqlik va narxlarning o'zgaruvchanligi tabiiy resurslarga bog'liq

bo'lgan tarmoqlarni ham buzishi mumkin, bu esa kompaniyalarni xodimlarni ishdan bo'shatishga, investitsiyalarni kechiktirishga yoki tovarlar va xizmatlarni taqdim etishni to'xtatishga majbur qiladi. Shu bilan birga, tabiiy resurslarni qazib olish va ulardan foydalanishning jadal o'sishi atrof-muhitga salbiy ta'sirlarning keng doirasiga olib keladi. Xozirgi kunda o'zbekistonda olib borilayotgan tadqiqotlarni zamonaviy texnologiyalar asosida barpo etilishi yuksalishning bir qismidir [2]. Qishloq va suv xo'jaligi sohasida olib borilayotgan ilmiy tadqiqot ishlari xam shu masalalar yordamida osonlashadi. Yashil makon dasturi doirasida olib borilishi mumkin bo'lgan ishlar doirasiga taraqqiyot texnologiyalari istiqbollari xam kirishi ko'rsatib o'tilgan. Suv xo'jaligi sohasida ilmiy ishlarini olib borayotgan professor-o'qituvchilar tajribasi buni misolidir [3].

Havoning, suvning va tuproqning ifloslanishi, ekotizimning kislotaliligi, biologik xilmaxillikning yo'qolishi, iqlim o'zgarishi va chiqindilarning paydo bo'lishi hozirgi, o'rta va uzoq muddatli istiqbolda iqtisodiy va ijtimoiy farovonlikka tahdid soladi. Shunday qilib, Germaniya tajribasi shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda tabiatni boshqarish yanada samarali bo'lib, buning natijasida issiqxona gazlari va ifloslantiruvchi moddalar emissiyasi mutlaq ma'noda kamaygan bo'lsa-da, ayniqsa, biz chet eldan olib kelayotgan mahsulotlar va materiallarni ishlab chiqarayotgan mamlakatlar yukni hisobga olganda. qit'aning global ekotizimlariga bosim hali ham kamaymagan.

Bundan tashqari, Germaniyada resurslardan samarali foydalanish bo'yicha erishilgan umumiy yutuqlar ushbu turg'unlikdan zarar ko'rgan mamlakatlarning iqtisodiy o'sishi tiklanganidan keyin barqaror bo'lmasligi mumkin. Chiqindilarni boshqarish iqtisodiyotni shakllantirish va rivojlantirish ushbu sohadagi muammolarning ko'pini hal qilishga yordam beradi. Resurslardan foydalanish samaradorligini yanada oshirish raqobatbardoshlikni oshirish bilan birga xarajatlar va xavflarni kamaytirish orqali aniq iqtisodiy foyda keltiradi. O'zbekistonda Yevropa davlatlari tajribalarini hisobga olgan holda yashil iqtisodiyotga o'tishning oldingi safida bo'lish, shuningdek, yangi materiallar va takomillashtirilgan mahsulotlar va xizmatlarda innovatsiyalarni rag'batlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va global iqtisodiyotda birinchi navbatdagi afzalliklarni ta'minlash, muammolarni hal qilishning eng optimal yechimlarini topish imkonini beradi.

Darhaqiqat, chiqindilarni boshqarish aylanma iqtisodiyoti hozirda hukmron bo'lgan "olish - ishlab chiqarish - foydalanish - chiqindiga chiqarish" to'g'ri chiziqli iqtisodiy modelga tubdan qarama-qarshidir. Ushbu chiziqli model tabiiy resurslar mavjud, mo'l-ko'l, ulardan foydalanish oson va arzon, ammo barqaror emas va ba'zi hollarda sayyoramizning resurslar bilan ta'minlash chegarasidan oshib ketgan degan taxminga asoslanadi.

Yellen Makartur jamg'armasi Yevropa tajribasiga asoslanib, aylanma iqtisodni mahsulotlar, butlovchi qismlar va materiallarning foydaliligi va qiymatini saqlashga qaratilgan tiklanishga asoslangan yashil iqtisodiyot sifatida tavsiflaydi. Bu resurs qazib olish, chiqindilar va chiqindilarning atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirish bilan birga yangi moddiy va energiya resurslariga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi. Bunday model oddiy chiqindilarni boshqarish doirasidan tashqariga chiqadi va ularning butun hayoti davomida tabiiy resurslardan samarali va oqilona foydalanishni talab qiladi.

Shunday qilib, aylanma iqtisodiyot ifloslanishni kamaytirish bilan birga qo'shimcha qiymat, o'sish va ish o'rinlarini yaratish muammolarini hal qilish imkoniyatini beradi. Asosan, bu tushuncha tabiiy resurslarning barcha turlariga, jumladan biotik va abiotik materiallarga,

suv va yer resurslariga nisbatan qo'llanilishi mumkin. Ekodizayn, mahsulotni almashish, mahsulotni ta'mirlash, qayta tiklash va qayta ishlatish, chiqindi chiqishini oldini olish va qayta ishlash, ya'ni chiqindilarni boshqarish iqtisodiyoti aylanma iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismlaridir.

Shu bilan birga, poligon va yoqish natijasida yuzaga keladigan moddiy yo'qotishlar kamayadi, ammo bu usullar biosferadan xavfli moddalarni xavfsiz olib tashlash va qayta ishlanmaydigan chiqindilardan energiyani qayta tiklashda muhim rol o'ynashda davom etishi mumkin.

Yashil aylanma iqtisodiyotning turli xil tushunchalari mavjud. Asosiy g'oya shundan iboratki, chiqindilarni ishlab chiqarish va materiallardan foydalanish ekodizayn, chiqindilarni qayta ishlash va mahsulotni qayta ishlatish orqali minimallashtiriladi. Bu ham iqtisodiy, ham ekologik manfaatlarni keltirib chiqaradi, chunki qazib olish va importga bog'liqlik atrofmuhitga, masalan, materiallarni qazib olish va qayta ishlash, yoqish va chiqindilarni yo'q qilish natijasida emissiyalarning kamayishi bilan parallel ravishda kamayadi. Tashqi doira energiya oqimini aks ettiradi.

Tegishli parametrlar umumiy energiya samaradorligi va qayta tiklanadigan manbalar ulushi bo'lib, ularning ikkalasi ham chiziqli modelga nisbatan ortishi kutilmoqda. Yonishga ta'siri unchalik aniq emas. Chiqindilarni yoqishdan olinadigan energiya yoqilg'i va energiya manbalaridan foydalanishni qisman qoplashi mumkin bo'lsa-da, yo'q qilishning ushbu usulidan foydalanish hali ham minimal bo'lishi kerak, chunki yoqish natijasida olingan energiya faqat bir marta ishlatilishi mumkin, shuning uchun materiallar doiradan chiqariladi.

O'rta doira abiotik muhandislik materiallari (metall va minerallar kabi) va biologik materiallar o'rtasidagi farqni ko'rsatadigan qayta ishlash siklidagi material oqimlarini ifodalaydi.

Ikkinchisining ulushini oshirish prinsipial jihatdan ma'qulroq bo'ladi, chunki ular haqiqatan ham yangilanishi mumkin, ammo texnik materiallar emas. Amalda, texnik va biologik materiallar ko'pincha aralashtiriladi, bu ularning biologik parchalanishi va qayta ishlanishiga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, biologik materiallardan foydalanishning ko'payishi tabiiy kapitalga qo'shimcha bosim o'tkazishi mumkin, bu esa ekotizimning mustahkamligiga ta'sir qiladi.

Ichki doira - bu qayta foydalanish, qayta taqsimlash, ta'mirlash, tiklash va modernizatsiya qilish kabi jarayonlar bo'lib, ular chiqindilarning paydo bo'lishining oldini olish va ularni qayta ishlamasdan amalga oshirish imkonini beradi, ya'ni resurslardan foydalanishni minimallashtiradi. Ushbu yondashuvlar mahsulotlar, butlovchi qismlar va materiallarning qiymatini eng yuqori darajada ushlab turadi.

Shu bilan birga, zarur tizimli o'zgarishlarga erishishning kaliti iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilarni mahsulotni sotib olishdan ko'ra ijaraga olishga rag'batlantiradigan moliyaviy mexanizmlar orqali, shu bilan birga mahsulot ekodizaynini ilgari surish bo'yicha choratadbirlar ko'rish kabi sinergetik iqtisodiy va ijtimoiy rag'batlarni yaratishdan iborat bo'ladi.

"Aylanma" iqtisodiyotni qurish qiymat zanjirining barcha bosqichlarida - mahsulotni loyihalash va ishlab chiqarish texnologiyasidan tortib, yangi biznes modellarigacha, tabiiy resurslarni tejashning yangi usullari (mahsulotlarning ishlash muddatini uzaytirish) va chiqindilarni resursga aylantirish (qayta ishlash), iste'molchilarning xatti-harakatlari

shakllari, standartlar va amaliyotlarni yangilash, shuningdek, ta'lim va moliya, yangi texnologiyalargacha bo'lgan tub o'zgarishlarni talab qiladi.

Shuningdek, siyosiy tizim va siyosat darajalari bo'yicha sa'y-harakatlarni birlashtirish, qiymat zanjiri ishtirokchilari va ularning muhiti o'rtasidagi uyg'unlik muhim bo'ladi.

Hududiy tashkilotning barcha darajalarida, ya'ni umumevropadan mahalliygacha va barcha manfaatdor tomonlar, jumladan hukumat biznes, ilmiy doiralar, fuqarolik jamiyati va alohida fuqarolar tomonidan ham sa'yi harakatlarni talab etiladi.

Tadqiqodlar shuni ko'rsatmoqdaki, chiqindilarni boshqarish sohasida aylanma iqtisodiyotga o'tish Respublikamizda ijtimoiy-iqtisodiy va atrof-muhitga, ayniqsa aholi salomatligiga samarali ta'sir ko'rsatadi:

Birinchidan, O'zbekistonning chiqindilar siyosati, asosan, qayta ishlashni rag'batlantiradigan chora-tadbirlar orqali yashil aylanma iqtisodiyotning rivojlanishiga kattta hissa bo'lib qo'shiladi. Respublikamizda chiqindilarni boshqarish sohasida aylanma iqtisodiyotga kengroq o'tish to'rt yo'nalishda: resurslardan foydalanish, atrof-muhit, iqtisodiyot va ijtimoiy jihatlar, xususan, ish o'rinlari yaratishda foyda keltiradi. Biroq, bunday transformatsiya jarayoni muqarrar ravishda chuqur o'zgarishlarni talab qiladi va shuning uchun xarakatlar xarajatlarsiz bo'lmaydi.

Ikkinchidan, O'zbekistonda chiqindilarni boshqarish sohasida aylanma iqtisodiyotni shakllantirish va rivojlantirish resurs xavfsizligini oshirish va importga qaramlikni kamaytirish imkoni beradi. Yashil iqtisodiyot Yevropa va jahonda, xususan O'zbekistonda ham birlamchi resurslarni iste'mol qilish samaradorligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu ko'plab sanoat tarmoqlaridagi ta'minot zanjirlarini xalqaro tovar bozorlaridagi narxlarning o'zgarishi va tanqislik yoki geosiyosiy omillar tufayli ta'minot noaniqliklariga nisbatan zaifroq qilib, mamlakatlarning importga qaramligini kamaytiradi.

Ilmiy tadqiqotlar natijalariga ko'ra, qayta ishlash, chiqindilarning oldini olish va ekodizayn hozirda umumiy moddiy iste'molning 6-12 foizini, shu jumladan qazib olinadigan yoqilg'i va energiya resurslarini tejash imkonini beradi. Innovatsion texnologiyalar orqali barcha qiymat zanjirlarida resurslar samaradorligini oshirish 2030 yilga kelib Yevropa Ittifoqida materiallardan foydalanishni 24% gacha kamaytirishi mumkin. Oziq-ovqat, mobillik va qurilish sektorlarida chiqindilarni boshqarish sohasida aylanma iqtisodiyotga o'tishning ta'siri bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot 2030 yilga kelib Yevropa Ittifoqi-27da birlamchi resurslarni tejashda har yili 600 million Yevroni tashkil etishini taxmin qilinmoqda.

Uchinchidan, chiqindilarni boshqarish sohasida aylanma iqtisodiyotga o'tish, respublikamizning atrof-muhitiga salbiy ta'sirini sezilarli kamayishiga olib keladi. Chunki, Evropada hisob-kitoblariga ko'ra, shahar va qadoqlash chiqindilarini qayta ishlash va poligon chiqindilarini kamaytirish bo'yicha ko'proq ambitsiyali maqsadlarning turli kombinatsiyasi 424-617 million tonna karbonat angidrid gazlari chiqindilarini kamaytirishga olib kelishi aniqlangan. Biroq, qayta ishlashdan tashqari chora-tadbirlar issiqxona gazlari chiqindilarini yanada kamaytirishi mumkin. Misol uchun, oziq-ovqat va ichimliklar, metallga ishlov berish va umumiy ovqatlanish sohalarida resurslardan samarali foydalanish choratadbirlari yiliga taxminan 100-200 million tonna karbonat angidrid ekvivalenti hosil bo'lishining oldini olishi mumkin. Materiallarni aylanmada saqlash, shuningdek, ekotizimning mustahkamligini oshirishga va ko'pincha Yevropadan tashqarida birlamchi xom ashyoni qazib olishdan kelib chiqadigan ekologik yukni kamaytirishga yordam beradi. Oziq-ovqat, harakatchanlik va

qurilish sohalarining salohiyatini tavsiflovchi yuqorida qayd etilgan tadqiqot 2030 yilga kelib issiqxona gazlari emissiyasini 2012 yilga nisbatan 48 foizga va 2050 yilga kelib 83 foizga, shuningdek tashqi ta'sirlarni 500 million Yevrogacha qisqartirish imkoniyatini bashorat qilmoqda.

To'rtinchidan, chiqindilarni boshqarish sohasida aylanma iqtisodiyotga o'tish reblikamizda iqtisodiy o'sish va innovatsiyalar salohiyati mustakamlashga xizmat qiladi.

Beshinchidan, chiqindilarni boshqarish sohasida aylanma iqtisodiyot chora tadbirlari ijtimoiy jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lgan barqaror iste'mol va bandlikni oshirish salohiyatini mustahkamlashga, ish o'rinlarini ko'paytirishga xizmat qiladi. 2030 yilgacha Yevropada 178 ming qo'shimcha ish o'rinlari ochish, O'zbekistonda esa bo'sh ish o'rinlari 40-50 foizga ko'payishi imkoniyati yaratiladi

Xulosa. Chiqindilarni boshqarish sohasida aylanma iqtisodiyot shakllantirish turli sohalar uchun sezilarli xarajatlarni tejash imkonini beradi. Misol uchun, hisob-kitoblarga ko'ra, o'rtacha xizmat qilish muddatiga ega bo'lgan uzoq muddat foydalaniladigan murakkab mahsulotlar ishlab chiqarishda yopiq siklni joriy etish faqat Yevropa Ittifoqida yiliga 340-630 milliard dollar sof moddiy xarajatlarni tejash imkonibermoqda. Ba'zi iste'mol mahsulotlari (oziq-ovqat, ichimliklar, to'qimachilik, qadoqlash) uchun global moddiy xarajatlarni tejash potentsiali yiliga 700 milliard AQSh dollarini tashkil etadi, bu ushbu tarmoqlardagi umumiy moddiy xarajatlarning taxminan 20 foizini tashkil qiladi.

Boshqa bir tadqiqotda Yevropa Ittifoqi-27 kompaniyalari uchun resurslar samaradorligi va aylanma iqtisodiyot chora-tadbirlari, masalan, chiqindilarni oldini olish, chiqindilarni qayta ishlash, xarid qilish amaliyotidagi o'zgarishlar va mahsulotni qayta loyihalashdan yillik sof foyda baholandi. Ular Yevropada 245 milliard yevrodan 604 milliard yevrogacha o'zgarib turadi, bu yillik aylanmaning o'rtacha 3-8 foizini tashkil qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Perspektivy energeticheskix texnologiy. Ssenarii i strategii do 2050 g. / OESR/MEA ; WWF Ros; red. A. Kokorina, T. Muratovoy. – M., 2007. – 586 s.
2. Ўзбекистон Республикасининг “2019-2030 йилларга мўлжалланган яшил иқтисодиётга ўтиш стратегияси 2019 йил.
3. Батова Н., Вильтис Х., Дорожко С ва бошқалар. Церкулярная экономика: концептуальнқе подходқ и инструменты их реализatsii, Минск, 2020 йил.
4. Runnals, D. (2011) “Environment and economy: joined at the hip or just strange bedfellows?”. S. A.P. I.EN. S. 4 (1)
5. Carra G, Magdani N., Circular Busintss Models: For the Built Environment (Elektronik resource)- Mode of acctss: <https://www.ellenmacarthurfoundation>
6. Circular Economy Practitioner Guide: Leasung (Electroonic resource)// Mode of acctss: <https://www.ceguide.org>
7. Jumaniyozov, F. (2024). YASHIL IQTISODIYOT. Молодые ученые, 2(29), 115–117. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/yo/article/view/38739>
8. Jumaniyozov F.D. “Yashil iqtisodiyot tushunchasining shakllanishi va uning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri”. “Jamiyat taraqqiyotidagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolar va yechimlar” mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari 2-qism “Bookmany Print” Toshkent – 2024. 576-581

9. Jumaniyozov F.D. "Jamiyatda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muammo va yechimlari". "Jamiyat taraqqiyotidagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolar va yechimlar" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari 2-qism "Bookmany Print" Toshkent – 2024. 154-158 b.
10. Jumaniyozov F.D. "Mintaqa iqtisodiyotini innovatsion rivojlanishining o'ziga xos jihatlari". "Jamiyat taraqqiyotidagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolar va yechimlar" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari 1-qism "Bookmany Print" Toshkent – 2024. 364-368 b.

INNOVATIVE
ACADEMY